

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
Варшавський технологічний університет «Варшавська політехніка» (Польща)
Університет Миколаса Ромеріса (Литва)
Лінчепінзький університет (Швеція)
Університет Хамлайн (США)
Плімутський університет (Велика Британія)
Університет імені святого Климента Охридського в Бітолі (Македонія)
Асоціація європейських прикордонних регіонів
Центральне міжрегіональне управління Національного агентства України
з питань державної служби
Харківська обласна військова адміністрація
Харківська міська рада
Громадська організація «Розвиток громад Харківщини»

МАТЕРІАЛИ

**Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції,
присвяченої 95-річчю з дати заснування
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця**

«ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»

28 листопада 2025 року

**Харків
2025**

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
Варшавський технологічний університет «Варшавська політехніка» (Польща)
Університет Миколаса Ромеріса (Литва)
Лінчепінзький університет (Швеція)
Університет Хамлайн (США)
Плімутський університет (Велика Британія)
Університет імені святого Климента Охридського в Бітолі (Македонія)
Асоціація європейських прикордонних регіонів
Центральне міжрегіональне управління Національного агентства України
з питань державної служби
Харківська обласна військова адміністрація
Харківська міська рада
Громадська організація «Розвиток громад Харківщини»

МАТЕРІАЛИ

**Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції,
присвяченої 95-річчю з дати заснування
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця**

«ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»

28 листопада 2025 року

**Харків
2025**

УДК 351(06)
ББК 67. 401я4
П 88

П 88 Публічне управління: проблеми та перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, присвяченої 95-річчю з дати заснування Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця (м. Харків, 28 листопада 2025 року). – Харків : ТОВ «Константа», 2025. – 22 с.

ISBN 978-966-342-445-3

**УДК 351(06)
ББК 67. 401я4**

ISBN 978-966-342-445-3

© Колектив авторів, 2025
© ТОВ «Константа», 2025

F=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Pis_2012_5_15/.

3. Організація кар'єри державного службовця як засіб попередження і запобігання корупції. С. Серьогін, В. Хлуткова. Вісн. УАДУ, 100-105, 1999. 31, 1999. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/1922/1/%D0%9A%D1%80%D1%83%D0%BF%D1%8F%D0%BA%20%D0%BF%D0%BE%D1%81_%D0%9E%D0%94%D0%94%D0%A1.pdf.

Науковий керівник: к.е.н., доц. Л. Й. Аведян

Матеріали конференції публікуються в авторській редакції.

УДК: 316.3.21

КЛІОДИНАМІКА ПІТЕРА ТУРЧИНА ЩОДО ПОЛІТИЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Лозинська Тамара Миколаївна,
доктор наук з державного
управління, професор,
професор кафедри економіки та
публічного управління
Полтавського державного
аграрного університету

Дослідницька група, очолювана П. Турчином, професором Коннектикутського університету США, тривалий час вивчаючи на основі застосування методології кліодинаміки умови та причини політичних криз у різних країнах у різні періоди часу, дійшла висновку, що всі без винятку держави протягом свого існування переживали періоди інтеграції та дезінтеграції, які чергувалися із завидною постійністю [1]. Дослідники відмічають чотири основних структурних фактори нестабільності:

зубожіння населення (обумовлює можливість масової мобілізації на соціальні протести);

перевиробництво еліт, яке спричиняє конфліктність всередині еліт;

послаблення легітимності держави унаслідок масової недовіри до інститутів влади;

геополітичні фактори, які здатні додатково послаблювати легітимність держави.

Ці висновки можуть бути застосовані до пояснення причин і тенденцій політичної нестабільності в Україні, які також досліджувалися і вітчизняними ученими. Зауваження Д. Власенка щодо первинних джерел політичної нестабільності, найбільш суттєві з яких «...завжди знаходяться всередині самої

політичної системи та практично ніколи поза її межами» [2] збігається з висновком Турчина про те, що криза державності починається з відриву цілей правлячої еліти від інтересів більшості громадян.

Якщо звернутися до першого висновку про зубожіння населення як чинник політичної дестабілізації, то для України він не є домінантним попри сформоване в суспільстві уявлення щодо жебрацьких доходів українців. Так, середня заробітна плата найманих працівників в Україні суттєво відрізняється у гірший бік від рівня заробітних плат в європейських та інших розвинутих країнах, але розглядати цей показник поза контекстом споживчих цін, тарифів, податків та обов'язкових платежів громадян (наприклад, за прибирання вулиць або догляд за зеленими насадженнями на прибудинкових територіях) методологічно не коректно. Крім того, динаміка зміни середньої заробітної плати в Україні в доларовому еквіваленті є позитивною: з 2020 р. по перший квартал 2025 р. цей показник зріс з 239,9 дол. США до 564 дол. США або в 2,4 рази [3]. Цікавим, у межах аналізу реальних доходів населення, є порівняння динаміки зміни середньої заробітної плати та прожиткового мінімуму. На початок 2000-х років рівень середньої заробітної плати практично співпадав з прожитковим мінімумом (у 2003 р. розмір заробітної плати складав 0,9 прожиткових мінімумів, тобто був нижчим), а вже на початок 2025 р. дорівнював 6,4 прожиткових мінімуми [4]. Аналіз інших складових рівня життя населення (реальної заробітної плати, доходів і витрат домогосподарств тощо) свідчить, що навіть під час війни тотального зубожіння населення України не спостерігається.

Інша справа – надвиробництво еліт, під яким П. Турчин розуміє тенденцію до зростання кількості освічених людей в суспільстві з одночасним скороченням можливостей для отримання статусів і багатства, що обмежує їх рух по соціальних щаблях наверх. Так формується контреліта, розчарована перспективами доступу до влади, яка кидає виклик системі, що її створила. Турчин наполягає, що надвиробництво еліт є більш небезпечним чинником політичної нестабільності, оскільки може бути детермінантою соціального

протистояння, громадянської війни чи навіть розпаду держави [1]. В Україні динаміка контингенту здобувачів вищої освіти протягом усього періоду незалежності мала тенденцію до скорочення, навіть за останні п'ятнадцять років загальна чисельність студентів скоротилася більше, ніж удвічі (1053770 осіб у 2023 р. проти 2418111 осіб у 2010 р.) [5]. Скорочення контингенту здобувачів вищої освіти спостерігається як у натуральних, так і у відносних показниках (у відсотковому виразі по відношенню до загальної чисельності населення), тобто скорочення кількості студентів відбувається швидшими темпами, ніж скорочення загальної чисельності населення України. Проте показник освіченості суспільства має розглядатися в довгому тренді і відображати не лише динаміку отримання вищої освіти, а й загальний рівень освіченості громадян, який формується також за рахунок підвищення кваліфікації, курсів, самоосвіти тощо. За офіційними даними Державної служби статистики України, у 2021 р. 54,5 % працівників мали вищу освіту і цей показник продовжує демонструвати позитивну динаміку, лише за останні десять років він зріс майже на 5,0 % [6]. Дані свідчать, що за цим показником наша держава не поступається розвиненим країнам світу і, очевидно, саме ця обставина є причиною формування контреліти в Україні.

Перевиробництво еліт привело до виникнення в Україні феномену олігархії, яка, за висловом П. Турчина, сформувала в своєму середовищі декілька ворогуючих угруповань, які використовували, як засоби захоплення влади, не лише вибори, а й заволодіння власністю, кримінальні переслідування і навіть зброю [1]. Унаслідок цього, кого б не обирали громадяни до інститутів представницької влади, обранці нічого не робили для полегшення життя електорату, зосереджуючи свою увагу на перерозподілі багатства і влади олігархів, що програли. М. Шаповаленко з цього приводу пише: «...реальний конфлікт між групами інтересів дає можливість владі приховувати недієздатність, що дозволяє їм зміцнювати свої позиції, а різномірним угрупованням у середині її – вирішувати головну проблему перехідного періоду забезпечувати накопичення первісного капіталу» [7, с. 45].

У такій ситуації довіра до влади лише знижується, а нелегітимність держави зростає і це той випадок, який Бодійяр назвав «кінцем політики». Теорія Турчина про надвиробництво еліти як одну з фундаментальних причин політичної нестабільності, свідчить, що конкуренція всередині країни за владу, може зрештою перетворитися на політичні чистки всередині еліти, де не залишиться місця для миру та демократії.

Література

1. Turchin P. The end of times. Elites, counter-elites and the path of political disintegration // Random House. – 2023. – p. 368 p. – URL: <https://books.google.com.ua/books?id=TzeJEAAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=uk#v=onepage&q&f=false>
2. Власенко Д. Й. Проблема істотних «маркерів» при визначенні рівня політичної стабільності/нестабільності у суспільстві. – URL : <https://periodicals.karazin.ua/politology/article/download/3251/2825/>
3. Середня заробітна плата в Україні в доларах США: Міністерство фінансів України. – URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/usd/>
4. Динаміка зміни прожиткового мінімуму (в абсолютному та процентному поданні) з 2000 р.: Міністерство фінансів України. – URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/wagemin/>
5. Освіта: Державна служба статистики України. – URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/pro_stat/Prosto/Osvita/osvita.pdf
6. Фахівці з вищою освітою на ринку праці України: сучасні реалії: Національний інститут стратегічних досліджень. – URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/fakhivtsi-z-vyshchoyu-osvitoyu-na-rynku-pratsi-ukrayiny-suchasni>
7. Шаповаленко М. В. Політична стабільність та політичний капітал в умовах трансформації суспільства // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – 2014. – Вип. 14. – С. 45-53.

8. Baudrillard J. Simulacra and Simulation; Translated by Sheila Faria Glaser. Michigan: the University of Michigan Press Ann Arbor, 1994. 172 p. URL: <https://dn720006.ca.archive.org/0/items/ baudrillard.-1970.-the-consumer-society/Baudrillard.1981.Simulacra-and-Simulation.pdf>

Матеріали конференції публікуються в авторській редакції.